

Mehmet KÖSEDAĞ
(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Bir kuruma bağlı değildir, İstanbul, Türkiye
Is not affiliated with an institution, İstanbul,
Türkiye
m.kosedag38@hotmail.com

Bu makale yazarın “Selçuklu
Anadolusu’nda Ad ve Ad Verme
Gelenekleri (1075-1318)” adlı doktora
tezinden üretilmiştir.

This article was produced from the
author’s doctoral dissertation titled
“Personal names and naming traditions
in Seljuk Anatolia (1075–1318)”.

Geliş Tarihi/Received 08.09.2025
Revizyon/Revision 12.10.2025
Kabul Tarihi/Accepted 20.10.2025
Yayın Tarihi/Publication Date 21.11.2025

Atıf:
Kösedag, Mehmet. “Anadolu
Selçuklularında Hayvanlara Ait Adların
Şahıs İsimlerine Yansıması: Tarihî ve
Kültürel Bir Değerlendirme.” *Ahbar* sy. 4
(Kasım 2025): 74-84.

Cite this article:
Kösedag, Mehmet. “Animal-Related
Names and Their Reflection in Personal
Names during the Anatolian Seljuk
Period: A Historical and Cultural
Analysis.” *Ahbar* no. 4 (November 2025):
74-84.

Content of this journal is licensed under a Creative
Commons Attribution-Noncommercial 4.0
International License.

Anadolu Selçuklularında Hayvanlara Ait Adların Şahıs İsimlerine Yansıması: Tarihî ve Kültürel Bir Değerlendirme

Animal-Related Names and Their Reflection in Personal Names during the Anatolian Seljuk Period: A Historical and Cultural Analysis

Öz

Bu makale, Anadolu Selçukluları devrinde şahıslara hayvan adlarının verilme şekillerini ve bu adlandırma geleneğinin tarihî, toplumsal ve kültürel temellerini irdelemektedir. Türk kültür tarihinde hayvanlara atfedilen nitelikler -fiziksel hız, güç, cesaret, çeviklik ve liderlik gibi- ideal bireysel vasıfların simgesi olduğu gibi, aynı zamanda toplumsal kimlik ve boy aidiyetini yansıtan müşterek bir değerler manzumesini de yansıtmaktadır. Selçuklu hanedan üyeleri, devlet erkânı, beyler ve halk arasında yaygın şekilde görülen bu isimlendirme anlayışı, dönemin ana kaynakları ışığında değerlendirilmiş; hayvan adlarının hem bireysel kimliğin hem de sosyal hafızanın bir parçası olarak benimsendiği ortaya konulmuştur. Ayrıca XIII. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu’da görev yapan Moğol askerleri arasında da benzer ad verme pratiklerine rastlanması, bu geleneğin yalnızca Türkler arasında değil, bozkır kökenli farklı kültürler arasında da müşterek bir unsur olduğunu göstermiştir. Netice olarak bu çalışma, hayvan adlarının şahıs ismi olarak kullanımının sadece sembolik anlamlarla sınırlı kalmayıp, tarihî devamlılık ve kültürel kimliğin inşası açısından da önemli bir işleve sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Selçuklular, Anadolu, Şahıs Adları, Hayvan Adları, Ad Verme Gelenekleri, Onomastik

Abstract

This article examines the practice of giving animal names to individuals during the Anatolian Seljuk period, analyzing the historical, social, and cultural foundations of this naming tradition. In Turkish cultural history, attributes ascribed to animals -such as physical speed, strength, courage, agility, and leadership- have symbolized ideal personal characters, while also reflecting tribal affiliation and a shared set of societal values. This naming practice, which was common among members of the Seljuk dynasty, state officials, local rulers, and the general public, is evaluated in light of primary historical sources. The study reveals that animal names were adopted not only as markers of individual identity but also as elements of social memory. Furthermore, the presence of similar naming practices among Mongol soldiers stationed in Anatolia in the second half of the 13th century demonstrates that this tradition was a shared cultural element among various steppe-origin communities, not limited to the Turks. In conclusion, the study shows that the use of animal names as personal names served not only symbolic purposes but also played a significant role in the construction of historical continuity and cultural identity.

Keywords: Seljuks, Anatolia, Personal Names, Animal Names, Name Giving Traditions, Onomastics

Giriş

Ad verme sürecinde ortaya çıkan bazı uygulamaların, zaman içinde farklı kuşaklar tarafından benimsenerek kalıcı bir teamül hâline gelmesi ve bu teamüllerin belirli usûl ve kurallar çerçevesinde sistematik şekilde uygulanması, literatürde “isim/ad verme geleneği” şeklinde tanımlanmaktadır¹. Her milletin kendi dinî, içtimaî ve kültürel anlayışı çerçevesinde ortaya çıkan ve vakit geçtikçe bu unsurlar etrafında gelişen isim verme âdetleri bulunmaktadır. Türk ad verme geleneği incelendiğinde ise bu geleneğin genel hatlarıyla İslâmiyet öncesi dönemde ortaya çıkmış Türk ad verme pratikleri ile İslâmî etkiler altında gelişen yeni isim verme anlayışları olmak üzere iki temel sınıfa ayrılabilir. İslâm öncesi Türk toplumunda, isim verme uygulaması çoğunlukla şahsın fiziksel özelliklerine, doğum anındaki ortaya çıkan durumlara (tabiat olayları vb.), kişinin doğduğu veya yaşamış olduğu coğrafyaya, savaş, cesaret ve kahramanlıkla ilişkilendirilen unvan veya sembollere dayanmış olduğu bilinmektedir². Bu devirde kurt, pars, arslan, doğan, tuğrul ve şahin gibi hayvanların isimleri hız, cesaret, kuvvet, kahramanlık ve çeviklik gibi nitelikleri çağrıştırdığı veya ihtiva ettiği için sıkça şahıs adı olarak tercih edilmiştir. İslâmiyet’in benimsenmesiyle birlikte Türk toplumunun isim ve isim verme telakkilerinde belirli değişimler yaşanmış; bu süreçte özellikle Kur’ân-ı Kerîm kaynaklı isimler, peygamber ve sahabe adları ile dinî içeriğe sahip Arapça isimler toplumda yaygınlık kazanmıştır³. Nitekim bu kapsama giren adlar, cemiyetin hemen hemen her kesiminde bulunan insanlar tarafından benimsendiği ve görünürlük elde ettiği anlaşılmaktadır. Ancak bu yeni adlandırma âdetlerine rağmen, hayvan adlarının şahıs ismi olarak kullanımı tamamen terk edilmemiştir. Aksine bu isimler kimi durumlarda İslâmî motiflerle bütünleşerek veya yeni anlamlar kazanarak mevcudiyetini sürdürmeye devam ettirmiştir.

Araştırmanın asıl konusu olan Selçuklular devrinde Anadolu’da görülen hayvan adı verme geleneğine dair örneklerle geçmeden önce, Türk kültüründe hayvan adlarının neden şahıs adı olarak tercih edildiği ve hangi hayvan adlarının daha yaygın kullanıldığına dair bazı örneklerin burada hülâsa edilmesi, meselenin tarihî ve kültürel arka planının daha iyi idrak edilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bunun yanında Anadolu Selçuklu tarihine dair yapılan araştırmalar siyasî hadiseler, idarî teşkilât yapısı ve ilmî faaliyetler üzerinde yoğunlaşmış olmakla birlikte, şahıs adları ve adlandırma gelenekleri gibi kültürel meseleler çoğu zaman ikinci planda kalmıştır. Oysa ad verme geleneği, sadece bireysel tercihlerden ibaret olmayıp, toplumsal hafızanın inşasında, kimlik algısının şekillenmesinde ve kültürel devamlılığın sağlanmasında belirleyici bir rol ifâ etmiştir. Anadolu Selçukluları döneminde hayvan adlarının şahıs ismi olarak benimsenmesi, Türk kültür tarihinde hayvanlara yüklenen anlamlarla doğrudan bağlantılı olup cesaret, güç, çeviklik ve liderlik gibi vasıfların sembolik bir yansıması niteliğindedir. Bu çalışmada söz konusu adlandırma anlayışı dönemin kaynakları ve mevcut literatür ışığında ele alınmakta; Selçuklu hanedanı ve devlet erkânı örnekleri ile Moğol askerleri arasındaki benzer uygulamalar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Böylelikle adlandırma geleneklerinin sembolik yönlerinin yanı sıra, toplumsal kimlik, sosyal ve kültürel süreklilik bakımından üstlendiği roller ortaya konularak mevcut literatürde ihmal edilmiş bir konuya yeni bir yaklaşım sunmayı amaçlamaktadır.

Türk Kültüründe Hayvanlara Ait Adların Şahıs İsmi Olarak Kullanılma Gerekçeleri ve Bazı Örnekler

Hiç şüphesiz, hayvan adlarının şahıslara isim olarak verilmesinin ardında birtakım kültürel ve sembolik gerekçeler yatmaktadır. Ancak, hayvanların insanlara kıyasla daha hızlı, daha güçlü ve daha cesur olmaları ve bozkır coğrafyasında şekillenen Türk kültürünün birçok açıdan bu hayvanlardan etkilenmesi, bu isimlerin tercih edilmesinin en temel nedeni olduğu anlaşılmaktadır⁴. Nitekim, Türk kültür tarihi genel hatlarıyla tahlil edildiğinde, hayvanlara atfedilen bu niteliklerin aynı zamanda bireylerde bulunması arzu edilen ideal şahsiyet özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Bu bağlamda, dönemin kaynaklarında bir hükümdarın ya da komutanın şahsiyet özellikleri tasvir edilirken, hayvanların karakteristik özelliklerine sıkça başvurulduğu bilinmektedir. Örneğin *Oğuznâme* adlı eserde Oğuz Kağan’ın fiziksel nitelikleri şu ifadelerle anlatılır: “Ayakları öküz ayağı gibi, beli kurt beli gibi, omuzları samur omzu gibi, göğsü ayı göğsü gibi idi”⁵. Benzer bir şekilde, Yusuf Has Hâcib’in *Kutadgu Bilig* adlı eserinde bir komutanda bulunması gereken nitelikler, yine hayvan karakterleri üzerinden şöyle izah edilmektedir:

“Onun yüreği savaşta arslan yüreği gibi, dövüşürken de bileği kaplan pençesi gibi olmalı.

O domuz gibi inatçı, kurt gibi kuvvetli, ayı gibi azılı ve yaban sığırı gibi kinci olmalı.

¹ Mehmet Köseadağ, “Selçuklu Anadolu’sunda Ad ve Ad Verme Gelenekleri (1075-1318)” (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2025), 1.

² László Rásonyi, “Türklükte Kadın Adları,” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, sy. 11 (1963): 63-87.

³ Geniş bilgi için bkz. Annemarie Schimmel, *Islamic Names* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1989).

⁴ László Rásonyi ve Imre Baski, *Onomasticon Turcicum: Turcic Personal Names*, c. 1 (Bloomington: Indiana University Denis Sinor Institute for Inner Asian Studies, 2007), XXXIX-XI, XVI-XLVII; Schimmel, *Islamic Names*, 2-3.

⁵ Sencer Divitçioğlu, *Oğuz’dan Selçuklu’ya (Boy, Kanat ve Devlet)* (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2005), 25.

Aynı zamanda kızıl tilki gibi hilekâr olmalı, deve aygırı gibi kin ve öç gütmeli.
Kendini saksığandan daha ihtiyatlı tutmalı, gözünü kaya kuzgunu gibi uzaklara çevirmeli.
Arslan gibi hamiyeti yüksek tutmalı; baykuş gibi geceleri uykusuz geçirmeli.
İnsan bu niteliklerle savaşçı olur; savaşçı olur ve işinin ehli olur”⁶.

Yırtıcı veya bazı yırtıcı olmayan hayvanların üstün karakteristik özelliklerinin yanında, genelde bütün Türklerde özelde ise Oğuzlarda *totemistik*⁷ bir hüviyete sahip olmaları, sembolik anlamlar yüklenerek damgalarda kullanılmaları ve bir aidiyet sembolü hâline gelmeleri, bu tür isimlerin ad verme geleneğinde yer bulmasının bir diğer önemli nedeni olduğu tespit edilmektedir⁸. Adlandırma geleneği üzerinde önemli bir etkisi bulunan ve aynı zamanda toplumsal kimliği ve boy aidiyetini de yansıtan bu *totemistik* hayvanların başlıca örnekleri, devrin önemli tarihçilerinden Reşîdüddîn Fazlullâh tarafından ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Ona göre, Bozok ve Üçok olarak teşkilatlanmış olan her Oğuz boyu bir yırtıcı kuşla özdeşleşmiştir. Reşîdüddîn’in aktardığı bilgilere göre; şahin, Gün-Han’ın; kartal, Ay-Han’ın; tavşancıl, Yıldız-Han’ın; sungur, Gök-Han’ın; uç (üç) kuş, Dağ-Han’ın; çakır ise Deniz-Han’ın *ongunudur*⁹. Tüm bu kültürel, sembolik ve *totemistik* unsurlar dikkate alındığında, hayvan adlarının yalnızca bireysel vasıflarını simgeleyen unsurlar değil, aynı zamanda kolektif kimliğin¹⁰ bir yansıması olduğu anlaşılmaktadır.

Öte yandan, somut adlar kategorisine dâhil edilen ve Türk toplulukları arasında yaygın biçimde kullanılan hayvan adlarının şahıs ismi olarak seçilmesinin, yalnızca yukarıda ifade edilen totemistik ya da şahsiyet merkezli gerekçelerle sınırlı olmadığı görülmektedir. Aynı zamanda, doğum esnasında ya da doğumu takip eden süreçte görülen ilk nesnenin hayvan olması gibi gözleme dayalı pratiklerin de bu adlandırma sürecinde etkili olduğu idrak edilmektedir¹¹. Söz konusu bu tür uygulamalara, kültürel sürekliliğin bir neticesi olarak günümüzde dâhi Türklerin yaşadığı çeşitli coğrafyalarda rastlanmaktadır.

Bu çerçevede, Anadolu Selçukluları öncesi devirde hangi hayvan adlarının şahıs ismi olarak daha sık tercih edildiği sorusu gündeme geldiğinde, ister tek başına bir şahıs adı olarak kullanılsın isterse başka bir isimle kombinasyon oluşturmuş olsun, özellikle Arslan [ارسلان]¹², Pars [پارس < bars > pars]¹³, Bör(ü) [بوری (kurt)]¹⁴, Bu(ğ)ra [بغرا]¹⁵, Bu(g)a/Bo(ğ)a [(بوغا/بوقا)]¹⁶,

⁶ Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*, yay. ve çev. Reşid Rahmeti Arat (İstanbul: Kabalcı Yayınevi Yayınları, 2008), 450-51; Divitçioğlu, *Oğuz’dan Selçuklu’ya*, 26; Robert Dankoff, *From Mahmûd Kaşgari to Evliya Çelebi, Studies in Middle Turkic and Ottoman Literatures* (İstanbul: The Isis Press, 2008), 189-192.

⁷ *Totem* kelimesi veya Moğolca ifadeyle *ongun* sözcüğü, insanlar tarafından hürmet edilen ve birtakım güçlere sahip olduğu varsayılan bitki ve hayvanlar için kullanılan bir terimdir (bkz. Reşîdüddîn Fazlullâh-ı Hemedânî, *Câmi’u’t-tevârîh*, yay. Muhammed Rûşen ve Mustafa Mûsevî, c. 3 (Tahran: Neşrû’l-Borz, 1373/1994), 2081; Rásonyi ve Baski, *Onomasticon Turcicum*, 1:XXXIX; Divitçioğlu, *Oğuz’dan Selçuklu’ya*, 36-37).

⁸ Rásonyi ve Baski, *Onomasticon Turcicum*, 1:XXXIX; Divitçioğlu, *Oğuz’dan Selçuklu’ya*, 36-37; Tuncer Gülensoy, “Ahlat’ta Türk Damgaları -I-,” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2, sy. 1 (1988): 91-147; Bahaeddin Ögel, “Toğrı Bey’in Adı Hakkında,” *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, sy. 3 (1971): 201-07; Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, c. 1 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010): 32, 355-72; Hüseyin Salman, “Karlık Devleti’nin Kuruluş Tarihi Meselesi,” *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 1, sy. 1 (2014): 6.

⁹ A. Zeki Velidî Togan, *Oğuz Destanı (Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili)* (İstanbul: Enderun Yayınları 1982), 450-52; İbrahim Kafesoğlu, *Eski Türk Dini* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980), 12-13; Ögel, *Türk Mitolojisi*, 1: 355-372; Rásonyi ve Baski, *Onomasticon Turcicum*, 1:XXXIX; Divitçioğlu, *Oğuz’dan Selçuklu’ya*, 36-37.

¹⁰ Anadolu Selçuklu Devleti’nde kullanılan çift başlı kartal sembolü, bu bağlamda değerlendirilebilir.

¹¹ Rásonyi ve Baski, *Onomasticon Turcicum*, 1:XXXIX-XI, XVI-XLVII; Schimmel, *Islamic Names*, 2-3

¹² İlgili ifade, yalnızca bir isim değil; aynı zamanda sıfat ve unvan olarak da bazı sultanlar tarafından tarihsel süreçte kullanılmıştır (bkz. Mehmet Çayırdağ, *Kayseri Tarihi Araştırmaları*, c. 1 (Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2021), 157).

¹³ Kaplan ya da leopar anlamına gelen bu terim, özellikle Türk-İslâm devlet geleneğinde hem unvan hem de şahıs adı olarak tercih edilmiştir (bkz. Hüseyin Namık Orkun, *Eski Türk Yazıtları* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994), 771; Tuncer Gülensoy ve Paki Küçük, *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2015), 53).

¹⁴ Kurt manasına gelen bu sözcük, hem şahıs adı hem de sıfat olarak tercih edilmiştir (bkz. Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, 784; Gülensoy ve Küçük, *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*, 82-83).

¹⁵ “Erkek deve” ya da “deve aygırı” anlamına gelen bu kelime, tarihî süreçte hem bir unvan hem de şahıs adı olarak kullanılmıştır (bkz. Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, 787; Faruk Sümer, *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları*, c. 1 (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1999), 119-120; Ömer Soner Hunkan, “Satuk Buğra Han,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 36 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 181-182).

¹⁶ Türkçe menşeli olan bu kelime “ineğin erkeği, tohumluk erkek hayvan: boğa” manasına gelmektedir (bkz. Kâşgarlı Mahmûd, *Dîvânü Lugâti’t Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*, haz. Ahmet B. Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014), 599; Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish* (Oxford: Oxford University Press, 1972), 112; Rásonyi ve Baski, *Onomasticon Turcicum*, 1: 172).

Çağrı [جغرى]¹⁷, Togan [طوغان/طوغان]¹⁸, Sungur [سنقر < سنقر < سنقر]¹⁹, Çavlı [چاولى]²⁰ ve Tuğrul [طغرل/طغرل (Torgul > Togrıl > Tuğrul)]²¹ gibi isimlerin öne çıktığı görülmektedir²². Öne plana çıkan bu adlar, hem fiziksel güç ve liderlik vasfı gibi bireysel özellikleri hem de soy, boy ve gelenekle ilişkilendirilen dinî, içtimâî ve kültürel manaları bünyesinde barındırmaktadır.

Selçuklular Zamanında Anadolu'da Kullanılan Hayvan İsimleri ve Bunların Bir Adlandırma Geleneğine Dönüşmesi

Türk tarihinin genelinde olduğu gibi, Selçuklular döneminde Anadolu'da da hem yırtıcı hem de yırtıcı olmayan bazı hayvan adlarının çocuklara isim olarak verildiği ve bu durumun zamanla yaygın bir ad verme âdetine dönüştüğü tespit edilmektedir²³. Bu döneme ait kaynaklar incelendiğinde, hayvan adlarının Selçuklu sultanları, hanedan mensupları, beylik yöneticileri, dönemin önde gelen emîrleri ve sıradan halk tarafından şahıs ismi olarak tercih edildiği görülmektedir. Dahası, bu adların bazıları zamanla kuşaklar arasında sürdürülen bir ad verme geleneğine dönüştüğü ve toplumsal hafızada kalıcılık kazandığı belirlenmiştir. Yapılan tespitlere göre²⁴, söz konusu dönemde toplam 56 farklı hayvan adına dayanan şahıs ismi kullanılmıştır. Bu adların 30'u yırtıcı hayvanlara, 26'sı ise yırtıcı olmayan hayvanlara ait olup, yırtıcı olanlar arasında özellikle kuş türlerinin belirgin bir ağırlık taşıdığı görülmektedir. Nitekim yırtıcı hayvanlara ait isimlerin 13'ü doğrudan yırtıcı kuşlara dayanmaktadır. Şüphesiz bu durum, yukarıda da ifade edildiği üzere, hayvanların özellikle fiziksel güç, cesaret, çeviklik ve liderlik gibi sembolik özelliklerinin, şahıs isimlendirmelerinde önemli bir ölçüt olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Şimdi bu adların neler olduğu ve kimler tarafından kullanıldığı, aşağıda bizim tarafımızdan bazı misaller üzerinden ortaya konulacaktır.

Mevcut bilgiler ışığında, Anadolu Selçuklu Hanedanı'nın erkek üyelerinin takriben kırk biri bilinmektedir²⁵. Bunlar arasında, ikili isimlere sahip olanlar da dâhil olmak üzere, hayvan ismi taşıyan on üç şahıs yer almaktadır. Söz konusu bu şahsiyetlerden beşi hükümdarlık yapmıştır. Hayvan adını şahıs adı olarak tercih edenlerin ilkinin, Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucu kabul edilen Sultan Süleymân-Şâh (ö. 479/1086)'ın oğulları Kılıç Arslan [قلىچ ارسلان (ö. 501/1107)]²⁶ ile Kulan²⁷ Arslan [قلىان ارسلان (ö.

¹⁷ Doğan veya çakır cinsi yırtıcı bir kuşun adıdır. Aynı şekilde hem isim hem de unvan olarak benimsenmiştir (Sümer, *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları*, I:119-120; Gülensoy ve Küçüker, *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*, 113).

¹⁸ Kuş avında kullanılan, küçük yapılı bir yırtıcı kuş türü olan doğan kuşu, avcılık geleneğinde önemli bir yere sahiptir (bkz. *Eski Oğuzca Sözlük, Bahşayış Lügati*, haz. Fikret Turan, (İstanbul: Bay Yayınları, 2001), 129; Ahmet Caferoğlu, *Ebû Hayyân, Kitâb al-İdrak li-lisân al-Atrâk* (İstanbul: Evkaf Matbaası Yayınları, 1931), 104; Jens Wilkens, *Handwörterbuch des Altuigurischen (Altuigurisch-Deutsch-Türkisch)*, *Eski Uygurcanın El Sözlüğü (Eski Uygurca-Almanca-Türkçe)* (Göttingen: Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, 2021), 725).

¹⁹ Doğan familyasına mensup bir yırtıcı kuş türünü ifade eden sungur kavramı, tarihî kaynaklarda umumiyetle Ak Sungur ve Kara Sungur şeklinde iki farklı nitelendirmeyle geçmektedir (bkz. Kâşgarlı Mahmûd, *Dîvânü Lugâti't Türk*, 836; Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, 852; Râsonyi ve Baski, *Onomasticon Turcicum*, 2:667-69).

²⁰ Bu kelime, henüz av terbiyesi verilmemiş doğan yavrusu ya da şahinleri tanımlamak için kullanılmaktadır (bkz. Kâşgarlı Mahmûd, *Dîvânü Lugâti't Türk*, 617; Recep Toparlı, Hanifi Vural ve Recep Karaatlı, *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014), 47; Hasan Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999), 81).

²¹ Tuğrul kelimesi, doğan cinsi bir yırtıcı kuşu (Tuğrul kuşu) tanımlamakta olup, özellikle Türk-İslam devlet geleneğinde hem isim hem de unvan olarak tercih edilmiştir (bkz. Ögel, "Toğrul Bey'in Adı Hakkında," 201-07; Hasan Enverî, *Ferheng-i Nâm-ı Soheni* (Tahran: İntişârât-ı Sohen, 1394/2014), 164; Volker Rybatzki, *Die Personennamen und Titel der mittelmongolischen Dokumente: Eine lexikalische Untersuchung* (Helsinki: The Institute for Asian and African Studies, 2006), 366-67).

²² Cl. Huart, "Documents de l'Asie Centrale, Trois actes notariés Arabes de Yarkend," *Journal Asiatique*, sy. 4 (1914): 607-27; Şinasi Tekin, "Bilinen En Eski İslami Türkçe Metinler: Uygur Harfleriyle Yazılmış Karahanlılar Devrine Ait Tarla Satış Senetleri," *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, sy. 4 (1975): 157-86; Marcel Erdal, "The Turkish Yarkand Documents," *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 47, sy. 2 (1984): 260-301; Monika Gronke, "The Arabic Yarkand Documents," *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 49, sy. 3 (1986): 454-507; Dankoff, *From Mahmûd Kaşgari to Evliya Çelebi*, 189; Osman G. Özgüdenli, "Türk Ad Verme Geleneklerine Kısa Bir Bakış," içinde *Bozkırdan Batıya Prof. Dr. Hüseyin Salman'a Armağan*, ed. Güler Yarcı (İstanbul: Epsilon Yayınevi Yayınları, 2017), 76; Larry Clark, "Bildikleri ve Anladıkları Bir Dilde': Yarkent Belgelerinde Türkler ve İslam (11-12. Yüzyıllar)," *Dil Araştırmaları* 17, sy. 3 (2023): 241-65; Mihriban Aydın, *Eski Kişi Türk Adları* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2024), 35, 51, 61-62, 84-85, 100, 114-15, 158-59.

²³ Râsonyi ve Baski, *Onomasticon Turcicum*, 1:XXXIX-XI, XVI-XLVII; Schimmel, *Islamic Names*, 2-3; Gülensoy ve Küçüker, *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*, XIII.

²⁴ Geniş bilgi için bkz. Köseadağ, "Selçuklu Anadolu'su'nda Ad ve Ad Verme Gelenekleri," 69.

²⁵ Anadolu Selçuklu Devleti'ne dair geniş malumat için bkz. Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye* (İstanbul: Ötüken Neşriyat Yayınları, 2017); Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, çev. Erol Üyepazarcı (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012).

²⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, yay. Carl Johan Tornberg, c. 10 (Lugduni Batavorum [Leiden]: Brill Academic Publishing 1864), 187, 236, 267, 286, 293, 294-298, 319; Yılmaz İzmirli, *Anadolu Selçuklu Paraları/The Coins of Anatolian Seljuqs* (İstanbul: Mas Matbacılık, 2010), 40.

²⁷ Bu kelime, eski Türkçede "vahşi at" veya "yabani eşek" anlamlarında kullanılan bir hayvan adıdır (bkz. Kâşgarlı Mahmûd, *Dîvânü Lugâti't Türk*, 746; Tuncer Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2018),

500/1106-7)] oluşturmaktadır. Babasının ölümünün ardından tahta geçen Sultan I. Kılıç Arslan'ın oğullarından birine Gök Arslan [كوك أرسلان], diğerine ise Tuğrul Arslan [طغرل ارسلان]²⁸ adını verdiği görülmektedir. 1116'da tahta çıktığı kabul edilen I. Mes'ûd (ö. 550/1155)'un da oğullarından birine babası Kılıç Arslan (ö. 588/1192)²⁹ ismini verdiği kaydedilmektedir. 1176 Miryokefalon Zaferi ile anılan II. Kılıç Arslan'ın 11 oğlu arasında Arslan-Şâh [ارسلانشاه]³⁰, Tuğrul-Şâh [مغیسهدين طغرل-شاه] (ö. 622/1225) [طغرلشاه/طغرل شاه]³¹ ve Argun-Şâh [ارغونشاه]³² adlarını taşıyanlar bulunmaktadır. Taht mücadelesini kazanarak hükümdar olan Sultan II. Süleymân-Şâh (ö. 601/1204)'ın da oğluna dedesi Kılıç Arslan'ın adını verdiği belirlenmektedir³⁴. Anadolu Selçuklu Devleti'nin en güçlü hükümdarı kabul edilen 'Alâ'eddîn Keykûbâd (ö. 634/1237)'in oğulları arasında da Kılıç Arslan ismine tesadüf edilmektedir³⁵. Aynı şekilde, müşterek saltanat döneminde hükümdarlık yapan bir hanedan mensubu³⁶ ile hanedanın son hükümdarı³⁷ olarak kabul edilen şahsiyetin de bu adı taşıdığı bilinmektedir. Ayrıca, II. 'İzzeddîn Keykâvus'un evlatları arasında da aynı isme rastlanılmaktadır³⁸.

Anadolu Selçuklu Devleti'nde askerî ve idarî sınıf içerisinde bulunan birçok üst düzey komutan ve devlet görevlisinin de söz konusu bu isim verme âdetini sürdürerek hayvan adlarını taşıyan isimler kullandığı belirlenmiştir. Bu bağlamda, Anadolu Selçuklu Devleti'nde “emîr-i şikâr”, “emîr-i mimar” ve “melikü'l-ümerâ” gibi üst düzey makamlarda görev alan Sa'deddîn Köpek [كوبك/كوبك/كوبك] (ö. 636/1238)³⁹, “sipehsâlâr”, “emîr-i taşthâne”, “emîr-i hazîne-i hassa” ve “atabeg” gibi önemli mevkilerde bulunan Celâleddîn Kara-Tay [قراطی] (ö. 652/1254)⁴⁰, Celâleddîn Kara-Tay'ın kardeşi olan ve Denizli (Lâdik) vâlisi

458; Volker Rybatzki, “Classification of Old Turkic loanwords in Mongolic,” içinde *Ötüken'den İstanbul'a Türkçenin 1290 Yılı (720-2010)*, ed. Mehmet Ölmez vd. (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2011), 197).

²⁸ İbnü'l-Ezrak, *Târîhu'l-Fârikî (A Critical Edition of the Artukid Section in Târîkh Meyyâfârikîn wa Âmid)*, yay. Ahmet Savran (Erzurum: the Faculty Publication, 1987), 25.

²⁹ Julius H. Löytved, *Konia: Inschriften der Seldschukischen Bauten* (Berlin: Julius Springer, 1907), 23, 28, 56-57; Zeki Atçeken, “Sultan Alaeddin Sarayı ve Konya Köşkü Hakkında,” *Vakıflar Dergisi*, sy. 23 (1994): 103.

³⁰ İbn Bîbî, *el-Evâmîru'l-'Alâ'iyye fî'l-umûri'l-'Alâ'iyye*, yay. Adnan Sadık Erzi (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1956), 22; Kâdî Ahmed-i Nikidî, *el-Veledü's-şefîk ve'l-hâfidü'l-halîk*, yay. Ali Ertuğrul, c. 2 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015), 360.

³¹ Max van Berchem, “Arabische Inschriften aus Armenien und Diyarbekr,” içinde *Materialien zur älteren Geschichte Armeniens und Mesopotamiens*, ed. C. F. Lehmann-Haupt (Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1906), 152-55; Patricia Blessing, “Women Patrons in Medieval Anatolia and a Discussion of Mâhbarî Khâtûn's Mosque Complex in Kayseri,” *Belleken* 78, sy. 282 (2014): 522-23; Scott Redford, “Mamâlik and Mamâlik: Decorative and Epigraphic Programs of Anatolian Seljuk Citadels,” içinde *Cities And Citadels in Turkey: From The Iron Age To The Seljuks*, ed. Scott Redford ve Nina Ergin (Leuven; Paris; Walpole, MA: Peeters, 2013), 318; Şevki Nezihi Aykut, *Türkiye Selçuklu Sikkeleri I, I. Mesud'dan I. Keykubad'a kadar (510-616/1116-1220)* (İstanbul: Eren, 2000), 257-70; Şevki Nezihi Aykut, “Some Coins of Mas'ûd I, Qilijarslân II, and the Maliks,” *American Numismatic Society Magazine* 7, sy. 8 (1995-6): 175-76.

³² Söz konusu kelime, anlam bakımından iki farklı hayvan türüne işaret etmektedir: Bunlardan biri sıçan cinsinden bir kemirici, diğeri ise pars (kaplan/leopard) cinsinden bir yırtıcı hayvandır (bkz. Kâşgarlı Mahmûd, *Dîvânü Lugâtî't Türk*, 554; Mirzâ Mehdî Hân Esterâbâdî, *Senglâh (Ferheng-i Türkî be Fârsî ez Sedo Devâzdehom-u Hicrî)*, yay. Rûşen Hıyâvî (Tahran: Neşr-i Merkez, 1995), 20; Gülensoy ve Küçüker, *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*, 31; Rybatzki, *Die Personennamen und Titel der mittelmongolischen Dokumente*, 153).

³³ İbn Bîbî, *el-Evâmîru'l-'Alâ'iyye*, 22; Aksarâyî, *Musâmeretu'l-ahbâr ve musâyeretu'l-ahyâr*, yay. Osman Turan (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999), s. 29, 30.

³⁴ Sultan III. Kılıç Arslan (öl. 602/1205), babası II. Süleymân-Şâh'ın vefatının ardından kısa bir süre için tahta geçmiş; Anadolu Selçuklu Devleti'nde taht kavgalarının yoğunlaştığı bir devirde hüküm sürmüştür (bkz. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 12: 128-29; Ali Sevim, “Kılıçarslan III,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 25 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022), 403; Osman Turan, “Kılıç Arslan III,” *İslâm Ansiklopedisi*, c. 6 (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1977), 703).

³⁵ Melik 'İzzeddîn Kılıç Arslan, Anadolu Selçuklu Sultanı I. 'Alâ'eddîn Keykûbâd'ın, Eyyûbî hükümdarı el-Melikü'l-Âdil'in kızıyla yaptığı evlilikten doğan iki oğlundan biri olarak kayıtlara geçmiştir (bkz. İbn Bîbî, *el-Evâmîru'l-'Alâ'iyye*, 472).

³⁶ Bahsi geçen şahıs, II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in oğlu Sultan IV. Rükneddîn Kılıç Arslan'dır (bkz. Stanley Lane-Poole, *Catalogue of Oriental Coins in the British Museum: Additions to The Oriental Collection*, ed. Reginald Stuart Poole, c. 9 (London: Order of the Trustees, 1889), 290; Ahmed Tevhid, *Müze-i Hümayûn, Meskûkât-ı Kadîme-i İslâmiyye Kataloğu, Kısım-ı Rabi'* (Kostantiniyye/İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1321/1906), 249-50, 280-96; İzmirliler, *Anadolu Selçuklu Paraları*, 222-43, 258-317).

³⁷ Söz konusu devirde (1310-1318) hüküm sürdüğü kaydedilen hükümdar, literatürde Sultan V. Kılıç Arslan olarak yer almaktadır (bkz. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 659, 700).

³⁸ Melik Rükneddîn Kılıç Arslan için bkz. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 596.

³⁹ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, haz. Muhammet Ali Orak ve Ali Bektaş (Konya: 2007), 355-56, 391-93, 395; Remzi Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitâbeleri (İnşa ve Ta'mir)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001), 51-53.

⁴⁰ Osman Turan, “Selçuklu Devri Vakfiyeleri III, Celâleddin Karatay, Vakıfları ve Vakfiyeleri,” *Belleken* 12, sy. 45 (1948): 91, 100, 110, 119, 130, 136, 140, 146, 150, 155.

olduğu anlaşılan Seyfeddîn Kara-Sungur [قراسنقر]⁴¹, “mîrâhur”, Amasya Kalesi’nin *dizdârı* ve *melikü’l-ümerâ* gibi mühim görevlerde yer alan Seyfeddîn Turum-Tay/Turumtay⁴² [طرمطای/طورمطای] (ö. 679/1280)⁴³, “emîr-i âhûr”, “atabeg” ve “melikü’l-ümerâ” gibi önemli mevkilere getirilen Fahreddîn Arslan-Doğmuş [آرسلان طغمش/ارسلاندغمش]⁴⁴, “çâşnigîr”, “Sivas sūbaşısı” ve “melikü’l-ümerâ” gibi yüksek dereceli görevleri üstlenen Mübârizeddîn Çavlı [چاولی/جاولی]⁴⁵, “emîrü’l-devât” ve “vezir/sâhib” makamında bulunan Ziyâ’eddîn Kara-Arslan [قرا ارسلان]⁴⁶, Sultan I. ‘İzzeddîn Keykâvus döneminin önemli emîrlerinden biri olan ve “emîr-i dâd” unvanıyla hizmet eden Sinâneddîn Tuğrul [طغرل]⁴⁷, Sultan I. ‘Alâ’eddîn Keykûbâd döneminde “esvâbçibaşı” (veya “siyâbî”) unvanıyla görev yapan Ak-Sungur [آقسنقر]⁴⁸, III. Gıyâseddîn Keyhüsrev döneminde “Sivas sūbaşısı” olarak görevde bulunan Seyfeddîn Sungurca [سنقرجه/سنقرجا]⁴⁹ ve Gıyâseddîn Siyâvûş tarafından Akşehir serleşkerliğine getirilen Çaylak⁵⁰ [چيلاق] (ö. 676/1277)⁵¹, bu tespitin en dikkat çekici örnekleridir.

Selçuklu hanedanı ile Selçuklu emîrleri arasında yaygın olarak görülen hayvan adlarının şahıs ismi olarak kullanılması geleneği, aynı dönemde faaliyet gösteren bazı Anadolu beyleri tarafından da sürdürülmüştür. Dilmaçoğulları⁵² Beyi Alp-Tekin Muhammed (ö. 498/1104)’in oğluna Togan Arslan [طغان/طوغان ارسلان] (ö. 532/1138)⁵³ adını vermesi, Togan Arslan’ın da oğullarından birine Yâkût⁵⁴ Arslan [ياقوت ارسلان] (ö. 541/1146)⁵⁵ ismini koyması ve ayrıca aynı beyliğin Erzen koluna hükmeden Fahreddîn Devlet-Şâh (ö. 588/1192) oğlu Hüsâmeddîn Tuğrul [طغرل]’un⁵⁶ da bu geleneği sürdürerek hayvan adı içeren bir isim taşıması, ad verme geleneğinde hayvan adlarının kuşaktan kuşağa aktarıldığını gösteren erken örneklerden biri olarak gösterilebilir. Mazgird, Ergani ve Çermük bölgelerini belli bir süre idare eden Artuklu emîri Dâvud oğlu Arslan-Doğmuş (ö. 543/1149)⁵⁷ ile Selçuklu Meliki Rıdvân’ın kızı Melike Ferhunde Hatun ile Artuklu Emîri Süleymân’ın evliliğinden dünyaya gelen

⁴¹ Eduard Combe, Jean Souvaget ve Gaston Wiet, *Répertoire chronologique d'épigraphie arabe*, c. 11 (Cairo: l'Institut Français d'Archéologie Orientale, 1931-1956), 183, 209; XII:60-61; Turan, “Selçuklu Devri Vakfiyeleri III,” 96, 100, 115, 119, 133, 142-143; Hakkı Acun, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları* (Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007), 288-90.

⁴² Bu kelime, sözlük anlamı itibarıyla “şahin türünden bir yırtıcı kuş”u ifade etmekte olup, atmaca, çaylak, kerkenez, örümcekkuşu gibi benzer kuşları da kapsayacak şekilde kullanılmaktadır (bkz. Kâşgarlı Mahmûd, *Dîvânü Lugâti’t Türk*, 903; E. Denison Ross, *Kuş İsimlerinin Doğu Türkçesi, Mançuca ve Çince Sözlüğü*, çev. Emine Gürsoy Naskali (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994), 24).

⁴³ Combe, Souvaget ve Wiet, *Répertoire chronologique d'épigraphie arabe*, 12:245-46; İsmet Kayaoğlu, “Turumtay Vakfiyesi,” *Vakıflar Dergisi*, sy. 12 (1978): 104, 108.

⁴⁴ İbn Bîbî, *el-Evâmîru’l-‘Alâ’iyye*, 526, 592, 596, 598, 604, 607, 615, 616, 618, 623, 624, 655, 662-664; İbn Bîbî/Öztürk, s. 500, 552, 553, 556, 557, 562, 564, 571, 573, 777, 602, 603, 608, 609; Aksarâyî, *Musâmeretu’l-ahbâr*, 40, 101.

⁴⁵ İbn Bîbî, *el-Evâmîru’l-‘Alâ’iyye*, 115, 117, 119, 182, 200, 275, 276, 277, 278, 279, 289, 280, 281, 282, 305, 334, 337, 339, 340, 342, 384, 392, 419, 420, 440, 441, 342-343, 455, 491, 494, 496, 507, 508, 510, 526, 527, 537, 538.

⁴⁶ Combe, Souvaget ve Wiet, *Répertoire chronologique d'épigraphie arabe*, 12:258; İbn Bîbî, *el-Evâmîru’l-‘Alâ’iyye*, 170, 171, 358, 427, 428, 429.

⁴⁷ Combe, Souvaget ve Wiet, *Répertoire chronologique d'épigraphie arabe*, 10:114; M. Şakir Ülkütaşır, “Sinop’ta Selçukîler Zamanına Ait Tarihi Eserler,” *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, sy. 5 (1949): 122.

⁴⁸ *Târîh-i Âl-i Selçûk der-Anatoli*, yay. Nâdire Celâlî (Tahran: Âyine-i Mîrâs, 1999), 89.

⁴⁹ Yûnînî, *Zeylû Mir’âti’z-zamân*, yay. Dâiretü’l-Maârifî’l-Osmâniyye, c. 3 (Haydarâbâd: Dâiretü’l-Maârifî’l-Osmâniyye Yayınları, 1374-1380/1954-1960), 115, 117, 177; Zehebî, *Târîhu’l-İslâm ve vefeyâtü’l-(tabakâtü’l-) meşâhîr ve’l-a’lâm*, yay. ‘Ömer Abdüsselâm Tedmürî, c. 50 (Beyrut: Dârü’l-Kitâbü’l-‘Arabî, 1407-1424/1987-2004), 25-26; İbn Tağrîberdî, *en-Nücûmü’z-zâhire fî mülûki Mısır ve’l-Kâhire*, yay. Muhammed Hüseyin Şemseddîn, c. 7 (Beyrut: Dârü’l-Kütübü’l-‘İlmîyye, 1413/1992), 151.

⁵⁰ Bu sözcük, sözlüklerde “küçük kuşlar ile sıçan gibi küçük memelileri avlayan yırtıcı bir kuş türü” anlamında kullanılmakta olup, özellikle çaylak kuşu (*Milvus migrans*) adıyla bilinen, çevikliği ve avcılığıyla öne çıkan bir alıcı kuş cinsini ifade etmektedir (bkz. Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, 82; Râsonyi ve Baski, *Onomasticon Turcicum*, 1: LXXIX).

⁵¹ İbn Bîbî, *el-Evâmîru’l-‘Alâ’iyye*, 700.

⁵² Anadolu’nun fethiyle birlikte ortaya çıkan ilk beyliklerden biri olan Dilmaçoğulları, 1085-1394 yılları arasında Bitlis ve Erzen bölgelerinde hüküm sürmüştür (bkz. Ali Sevim, “Dilmaçoğulları,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 9 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 301-02).

⁵³ İbnü’l-Adîm, *Zübdetü’l-haleb min târîhi Haleb*, yay. Halîl el-Mansûr (Beyrut: Dârü’l-Kütübü’l-‘İlmîyye, 1417/1996), 260, 271, 273; İbnü’l-Azimî, *Târîhu’l-‘Azîmî (Selçuklular Kısmı)*, yay ve çev. Ali Sevim (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988), 48/39.

⁵⁴ Arapça kökenli bir isim olan Yâkût, sözlük anlamı itibarıyla “yakut taşı”nı ifade etmekle birlikte, zamanla “safir mavisî” gibi farklı tonlamalara da atıfla kullanılmıştır (bkz. Mütercim Âsım Efendi, *el-Okyânüsü’l-basîti fî tercemeti’l-Kâmûsi’l-muhîti (Kâmûsu’l-muhîti Tercümesi)*, haz. Mustafa Koç ve Eyyüp Tanrıverdi, c. 1 (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2013), 824; Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük* (İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995), 1018).

⁵⁵ İbnü’l-Ezrak, *Târîhu’l-Fârikî*, 86.

⁵⁶ Muhammed b. Ahmed en-Nesevî, *Sîret-i Celâleddîn-i Mengüberti*, yay. Hâfız Ahmed Hamdî (Kahire: Dârü’l-Fikrî’l-‘Arabî, 1953), 323.

⁵⁷ İbnü’l-Ezrak, *Târîhu’l-Fârikî*, 65-66, 79, 103-04, 106.

Köpek (ö. 554/1160)⁵⁸, bu adlandırma geleneğinin dikkat çekici örneklerinden bir diğerini teşkil etmektedir. Aynı şekilde, kaynaklarda “*hezâr dînârî* [هزاردينارى]” lakabıyla anılan ve 1193-1197 yılları arasında Ahlatşâhlar Beyliği’ne⁵⁹ hükmeden Bedreddîn Ak-Sungur (ö. 594/1198)’un⁶⁰ adı da bu âdetin başka bir temsilcisidir. Aynı beyliğin son hükümdarı ‘İzzeddîn Balaban⁶¹ [بلبان (ö. 604/1208)]’in⁶² da yırtıcı bir kuş adı taşıdığı bilinmektedir. Artuklu Beyliği’nin Hısn-ı Keyfâ koluna 539-562/1144-1167 yılları arasında hükmeden Dâvud oğlu I. Fahreddîn Kara Arslan (ö. 562/1167)⁶³, bu adlandırma biçiminin sürekliliğini yansıtan önemli bir figürdür. Mezkûr beyliğin Mardin kolunu 598-637/1202-1240 yılları arasında yöneten Nâsreddîn Artuk Arslan [ارتق ارسلان (ö. 637/1240)]⁶⁴ ile adı belirtilen kolu 658-691/1259-1292 yılları arasında idare eden I. Gâzî oğlu II. Fahreddîn Kara Arslan (ö. 691/1292)⁶⁵ da bu kapsamda değerlendirilebilecek diğer misâller arasında yer almaktadır.

Aynı devirde Anadolu’da faaliyet gösteren bazı beylikler tarafından da benimsendiği görülen bu adlandırma âdeti, yalnızca söz konusu beyler tarafından değil, beyliğin askerî ve idarî erkânını oluşturan emîrler tarafından da sürdürülmüş; böylece bu gelenek, siyasal ve kültürel bir kimlik ifadesi hâline gelmiştir. Bu teamülün en bilinen örnekleri arasında; I. Necmeddîn İl-Gâzî’nin yakın adamlarından bir olan Emîr Balak⁶⁶ [بلاق]⁶⁷, Ahlat Şâhı II. Sökmen’in desteğiyle Mardin Artukluların fiilî emîri hâline gelen Nizâmeddîn Alp-Kuş [البقش (ö. 601/1205)]⁶⁸, Artuklu beyi Hüsâmeddîn Timur-Taş (ö. 549/1154) tarafından 544/1150 yılında *vezîr* olarak tayin edilen Zeyneddîn Es’ad⁶⁹ [أسعد]⁷⁰, önce Dimaşk Atabeyi Tuğ-Tekin’in, ardından da Hüsâmeddîn Timur-Taş’ın hizmetinde bulunan Artuklu emîri Arslan-Doğmuş⁷¹, II. Kutbeddîn İl-Gâzî’nin azatlı memlûklerinden biri olan ve Meyyâfârikîn *vâlis*i olarak görev yaptığı belirlenen bir diğer Artuklu emîri Esedüddîn Baran-Kuş⁷² [برنقش]⁷³, Germiyanogulları Beyliği’nin⁷⁴ bir emîri olan Boz-Kuş Bahadır [بزغوش]⁷⁵ ve Lâdik şehrinde hüküm süren Şücâ’eddîn İnanç Bey (ö. 737/1336)’in kardeşi Togan Paşa⁷⁶ yer almaktadır.

641/1243 yılında gerçekleşen Köseadağ Savaşı ile ardından 654/1256 yılında vuku bulan Sultan Hanı Savaşı, Anadolu’nun İlhanlı Devleti’ne tâbi hale gelmesine zemin hazırlamıştır. Bu süreci takip eden önemli gelişmelerden biri de, 675/1277 yılında meydana gelen Elbistan Savaşı’dır. Söz konusu savaşta Moğol askerleri Memlûk ordusu karşısında ağır bir yenilgiye uğramıştır. Muharebe alanında hayatını kaybedenlerin tamamının İlhanlı askerlerinden oluşması ve Selçuklu kuvvetlerinin bu savaşa

⁵⁸ İbnü’l-Ezrak, *Târîhu’l-Fârikî*, 48, 96, 128.

⁵⁹ Van Gölü çevresinde 1100-1208 yılları arasında hüküm süren bir beyliktir (bkz. Faruk Sümer, “Ahlatşahlar,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 2 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989), 24-28; Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu’da Türk Beylikleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990), 82).

⁶⁰ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-târîh*, 12:67; Sıbt İbnü’l-Cevzî, *Mir’âtü’z-zamân fi târîhi’l-a’yân*, yay. ve thk. Muhammed Berekat, c. 22 (Dimaşk/Şam: Dârü’r-Risâletü’l-‘Alemiyye, 1434/2013), 16, 145, 159.

⁶¹ Balaban, sözlük anlamı itibarıyla “yırtıcı bir kuş türü”nü ifade eder ve genellikle doğan kuşunun bir alt türü olarak tanımlanır. Bu bağlamda kelime; şahin, atmaca, çakır gibi av kuşlarını kapsayan bir isim olmakla birlikte, bazı kaynaklarda “kuş yavrusu” anlamında da kullanıldığı görülmektedir (bkz. Caferoğlu, *Ebû Hayyân, Kitâb al-İdrak li-lisân al-Atrâk*, 14; Gülensoy ve Küçük, *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*, 48; Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, 332; Râsonyi ve Baski, *Onomasticon Turcicum*, 1: 113-115).

⁶² İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-târîh*, 12:167-68, 180; Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, 53:18-19.

⁶³ Nureddin Ardic, “Harput Artuk Oğulları’na Ait Kitabeler,” *Türkiyat Mecmuası*, sy. 6 (1939): 41-42; M. Zeki Oral, “Harput Ulu Camii Duvarındaki Vergi Kitabesi,” - *Türk Tarih Kurumu Bildiriler*, sy. 6 (1967): 141.

⁶⁴ Combe, Souvaget ve Wiet, *Répertoire chronologique d’épigraphie arabe*, X:1-2, 10-11, 67.

⁶⁵ Stanley Lane-Poole, *Catalogue of Oriental Coins in the British Museum: The Coins of the Turkumân Houses of Seljook, Urtuq, Zengee*, ed. Reginald Stuart Poole, c. 3 (London: Order of the Trustees, 1877), 176.

⁶⁶ “Balak” kelimesi, Türkçe menşei olup “balık” veya “manda yavrusu” anlamında kullanılmaktadır (bkz. Kâşgarlı Mahmûd, *Dîvânu Lugâtî’t Türk*, 572; Râsonyi ve Baski, *Onomasticon Turcicum*, 1:115).

⁶⁷ İbnü’l-Adîm, *Zübdetü’l-Haleb*, 275.

⁶⁸ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-târîh*, 11:335; 12:91.

⁶⁹ Bu sözcük, Arapça asıllı olup “arslan” manasına gelmektedir (bkz. Muhammad İmran Ashraf Usmani, *Islamic Names* (Karachi: Quranic Studies Publishers, 2008), 42; Enverî, *Ferheng-i Nâm-ı Soheni*, 25).

⁷⁰ İbnü’l-Ezrak, *Târîhu’l-Fârikî*, 96.

⁷¹ İbnü’l-Ezrak, *Târîhu’l-Fârikî*, 106-07.

⁷² Söz konusu terim, “siyah renkli kuş”, “koyu renkli kuş” ve “yağmur kuşu” anlamlarını taşımaktadır (bkz. Kâşgarlı Mahmûd, *Dîvânu Lugâtî’t Türk*, 573-74, 750; *Eski Oğuzca Sözlük*, *Bahşayış Lügati*, 151).

⁷³ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-târîh*, 11: 339-40; Ramazan Şeşen, *Sâlahaddîn Eyyûbî ve Devlet* (İstanbul: Çağ Yayınları, 1987) 83.

⁷⁴ XIII. yüzyılın sonlarında Kütahya ve yakın çevresinde ortaya çıkan bir Türkmen beyliğidir (bkz. Mustafa Çetin Varlık, “Germiyanogulları,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 14 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 33-35).

⁷⁵ *Târîh-i Âl-i Selçûk*, 113.

⁷⁶ Ahmed Eflâkî, *Menâkıbü’l-Ârifin*, yay. Tahsin Yazıcı, c. 2 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1980), 864, 939.

fiilen katılmayarak destek vermediğinin anlaşılması, Anadolu Selçuklu Devleti'nin tamamen bir İlhanlı vilayetine dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla bu tarihsel bağlam içerisinde, XIII. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da görev yapan çok sayıda Moğol askerlerine tesadüf edilmektedir. Bunlar arasında ise, hayvan adlarını taşıyan birçok şahsa rastlanılmaktadır. İlhanlı Hükümdarı Ahmed Teküder (1282-1284) tarafından Anadolu'ya tayin edilen Emîr Ak-Buga [آقبوغا]⁷⁷, İlhanlı Devleti tarafından idarî, malî ve siyasî yetkilerle donatılan Ahlat Vâlisi Buga-Tay Aka [بوغاتای اغا] (ö. 680/1281)⁷⁸, XIII. yüzyılın son çeyreğinde Anadolu'da bulunan Kuçan⁷⁹ [فوجان]⁸⁰ ve XIV. yüzyılın ilk çeyreğinde Anadolu'da yaşadığı idrak edilen ve 1318'de Anadolu Vâlisi Timur-Taş tarafından öldürülen Kör/Kür Buga [کور بوغا/کر بوقا]⁸¹, bu adlandırma geleneği kapsamında değerlendirilebilecek isimler arasında bulunmaktadır.

Bu tür isim verme âdetinin, Anadolu'da yalnızca hanedan üyeleri yahut yüksek statüye sahip kimselerle sınırlı kalmadığı; aynı zamanda toplumun alt tabakaları tarafından da benimsendiği ve zamanla köklü bir gelenek hâline geldiği görülmektedir. Nitekim, 645/1248 tarihli Celâleddîn Kara-Tay vakfiyesinde hem tanık hem de Hoca Mes'ûd'un azat edilmiş memlûklerinden biri olarak karşımıza çıkan Sungurca⁸², 655/1257-8 tarihinde Amasya'da oluşturulan bir vakfiyede şahit olarak geçen Arslan-Doğmuş [ارسلان طوغمش]⁸³, Kırşehir Emîri Caca oğlu Nûreddîn'in Şevvâl 675/Mart-Nisan 1272 tarihli vakfiyesinde şahit olarak bulunan Balaban, Ak-Kuş (اقوش), Arslan-Doğmuş [آرسلاندغمش], aynı vesikada "vakfın azat edilmiş memlûklerinden biri ['atîkü'l-vâkf (عتیق الواقف)]" olarak rastlanılan Arı-Kuş [اریقش] ve Sungurca⁸⁴, 669/1271 tarihli Mübârizeddîn Er-Tokuş vakfiyesinde tanık olarak tesadüf edilen Sungur ile Şihâbeddîn Şâhîn⁸⁵ [شاهین]⁸⁶, Amasya bölgesinde Rifâ'iyye tarikatının saygın ve etkili bir şeyhi olan Nûreddîn Alp-Arslan [آلب ارسلان]⁸⁷ ve Receb 710/Kasım-Aralık 1310 tarihinde Ahlat'ta vefat eden Balaban⁸⁸, bu tespitin en belirgin delilleri arasında sayılabilir.

Sonuç

Anadolu Selçukluları devrinde hayvan isimlerinin şahıs adı olarak yaygın bir şekilde kullanılması veya benimsenmesi, Türk kültürünün derin sembolik ve toplumsal kodlarıyla şekillenen köklü bir adlandırma geleneğinin devamı olarak değerlendirilebilir. Söz konusu dönemde Arslan, Tuğrul, Togan, Çavlı, Turumtay, Ak-Sungur, Kara-Sungur, Sungurca, Şâhîn ve Balaban gibi hayvan isimlerinin tercih edilmesinde; fiziksel hız, güç, cesaret, çeviklik ve kahramanlık gibi bireysel özelliklerin yanı sıra, totemistik inançlar ve ortak kimlik vurgusu gibi kültürel unsurların etkisi oldukça belirgindir. Selçuklu hanedan üyeleri, devlet adamları, devrin askerî ve idarî sınıf mensupları, Anadolu'nun muhtelif kısımlarında kurulan beyliklerin emîrleri ve halk arasında yaygın olan bu ad verme âdeti, Anadolu'nun siyasî ve içtimâî dokusunda önemli bir yer edinmiştir. Nitekim, Anadolu Selçuklu Devleti'nin resmî simgesi olan çift başlı kartalın da bu bağlamda ele alınması, söz konusu hayvan sembolizminin yalnızca bireysel değil, cemiyet düzeyinde de mana taşıdığını göstermektedir. Bu isimlerin sadece bireysel kimlik taşımakla kalmayıp, aynı zamanda soy, boy ve toplum aidiyetini simgeleyen veya belirten bir işlev gördüğü; zaman içinde kuşaklar arasında aktarılacak kalıcı bir teamül haline geldiği idrak edilmektedir. Ayrıca, XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'da bulunan Moğol askerleri arasında da benzer isimlendirme âdetlerine tesadüf edilmesi, bu adlandırma geleneğinin bozkır coğrafyasında şekillenen Türk ve Moğol kültürleri arasında müşterek bir unsur olduğunu ortaya

⁷⁷ Reşîdüddîn Fazlullâh-ı Hemedânî, *Câmî'u't-tevârîh*, 2:1129, 1200, 1201, 1245; Aksarâyî, *Musâmeretu'l-ahbâr*, 184, 246.

⁷⁸ Hakkı Önkal, "Anadolu Selçuklu Türbeleri" (Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, 1977), 214-18.

⁷⁹ İlgili kelime, mana bakımından hem "koç" hem de "kısırlaştırılmış kuzu" anlamlarını taşımakta olup, bu yönüyle hem hayvan türünün hem de onun fizyolojik durumunu ifade etmektedir (bkz. Gülensoy ve Küçüker, *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*, 277; Ferdinand D. Lessing, *Moğolca-Türkçe Sözlük*, çev. Günay Karaağaç, c. 2 (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003), 1511).

⁸⁰ Aksarâyî, *Musâmeretu'l-ahbâr*, 165.

⁸¹ Aksarâyî, *Musâmeretu'l-ahbâr*, 322.

⁸² Turan, "Selçuklu Devri Vakfiyeleri III," 99, 107, 119, 128.

⁸³ Sadi Bayram, "Amasya-Taşova-AlpArslan Beldesi Seyyid Nureddin AlpArslan Er-Rufai'nin 655 H./1257 M. Tarihli Arapça Vakfiyesi Tercümesi ile 966 H./1588 M. Tarihli Seyyid Fettah Velî Silsile-Namesi," *Vakıflar Dergisi*, sy. 23 (1994): 43, 68.

⁸⁴ A. Temir, *Kırşehir Emiri Caca Oğlu Nur el-din'in 1272 Tarihli Arapça-Moğolca Vakfiyesi*, 65, 70, 71, 76, 80, 128, 133, 137, 141.

⁸⁵ Farsça asıllı bir sözcük olan Şâhîn, sözlüklerde çoğunlukla "şahin, doğan ya da bu tür yırtıcı kuşlara benzeyen bir av kuşu" anlamında yer almaktadır (bkz. Ali Nourai, *An Etymological Dictionary of Persian, English and other Indo-European Languages* (Bloomington: Toplink Publishing, 2013), 217; Mehmet Kanar, *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük* (İstanbul: Say Yayınları, 2016), 859; Enverî, *Ferheng-i Nâm-ı Soheni*, 141-42).

⁸⁶ Osman Turan, "Selçuklu Devri Vakfiyeleri II, Mübârizeddin Er-Tokuş ve Vakfiyesi," *Belleten* 11, sy. 43 (1947): 427, 429.

⁸⁷ Bayram, "Amasya-Taşova-AlpArslan Beldesi Seyyid Nureddin AlpArslan Er-Rufai'nin 655 H./1257 M. Tarihli Arapça Vakfiyesi Tercümesi," 40, 62; Osman Turan, "Selçuklu Devrine Aid Köy Satışı Hakkında Bir Vesika," *Vakıflar Dergisi*, sy. 10 (1975): 128, 131.

⁸⁸ Sinan Denizli, "Ahlat Meydan Mezarlığı'ndaki Ejder Figürlü Mezar Taşları" (Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2014), 132-34.

koymaktadır. Netice olarak, Anadolu Selçukluları döneminde hayvan adlarının şahıs isimlerinde kullanımı, yalnızca şahsî niteliklerin sembolik bir tezahürü değil, aynı zamanda müşterek kimliğin ve kültürel sürekliliğin ifadesi olarak dikkat çekmektedir. Bu makale, mezkûr adlandırma geleneğinin tarihî ve kültürel arka planını ortaya koymak suretiyle, Anadolu Selçuklu toplumunun içtimâî yapısı ile kültürel mirasının anlaşılmasına yönelik önemli bir katkı sunmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yapay Zekâ Kullanımı: Yazar bu çalışma için yapay zekâ destekli uygulama kullanmadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Use of Artificial Intelligence: The author declared that he did not use an AI-supported application for this work.

Kaynaklar

- Acun, Hakkı. *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007.
- Ahmed Eflâkî. *Menâkıbü'l-Ârifîn*. Yay. Tahsin Yazıcı. C. 1-2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1980.
- Ahmed Tevhid (Ulusoy). *Müze-i Hümayûn, Meskûkât-ı Kadîme-i İslâmiyye Kataloğu*. Kostantiniyye/İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1321/1906.
- Aksarâyî. *Musâmeretu'l-ahbâr ve musâyeretu'l-ahyâr*. Yay. Osman Turan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.
- Anonim. *Târîh-i Âl-i Selçûk der-Anatoli*. Yay. Nâdire Celâlî. Tahran: Âyine-i Mîrâs, 1999.
- Ardıç, Nureddin. "Harput Artuk Oğulları'na Ait Kitabeler." *Türkiyat Mecmuası*, sy. 6 (1939): 41-48.
- Atçeken, Zeki. "Sultan Alaeddin Sarayı ve Konya Köşkü Hakkında." *Vakıflar Dergisi*, sy. 23 (1994): 103-12.
- Aydın, Mihriban. *Eski Kişi Türk Adları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2024.
- Aykut, Şevki Nezihi. "Some Coins of Mas'ûd I, Qilijarslân II, and the Maliks." *American Numismatic Society Magazine* 7, sy. 8 (1995-6): 161-86.
- Aykut, Şevki Nezihi. *Türkiye Selçuklu Sikkeleri I, I. Mesud'dan I. Keykubad'a kadar (510-616/1116-1220)*. İstanbul: Eren, 2000.
- Bayram, Sadi. "Amasya-Taşova-AlpArslan Beldesi Seyyid Nureddin AlpArslan Er-Rufai'nin 655 H./1257 M. Tarihli Arapça Vakfiyesi Tercümesi ile 966 H./1588 M. Tarihli Seyyid Fettah Velî Silsile-Namesi." *Vakıflar Dergisi*, sy. 23 (1994): 31-75.
- Berchem, Max van. "Arabische Inschriften aus Armenien und Diyarbekr." İçinde *Materialien zur älteren Geschichte Armeniens und Mesopotamiens*, editör C. F. Lehmann-Haupt, 125-60. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1906.
- Blessing, Patricia. "Women Patrons in Medieval Anatolia And a Discussion of Mâhbarî Khâtûn's Mosque Complex in Kayseri." *Belleten* 78, sy. 282 (2014): 475-26.
- Caferoğlu, Ahmet. *Ebû Hayyân, Kitâb al-İdrak li-lisân al-Atrâk*. İstanbul: Evkaf Matbaası Yayınları, 1931.
- Cahen, Claude. *Osmanlılardan Önce Anadolu*. Çeviren Erol Üyepazarcı. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012.
- Çayırdağ, Mehmet. *Kayseri Tarihi Araştırmaları*. C. 1. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2021.
- Clark, Larry. "'Bildikleri ve Anladıkları Bir Dilde': Yarkent Belgelerinde Türkler ve İslam (11-12. Yüzyıllar)." *Dil Araştırmaları* 17, sy. 3 (2023): 241-65.
- Clauson, Sir Gerard. *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press, 1972.
- Combe, Eduard, Jean Souvaget ve Gaston Wiet. *Répertoire chronologique d'épigraphie arabe*. C. 1-15. Cairo: l'Institut Français d'Archéologie Orientale, 1931-1956.
- Dankoff, Robert. *From Mahmûd Kaşgari to Evliya Çelebi, Studies in Middle Turkic and Ottoman Literatures*. İstanbul: The Isis Press, 2008.
- Denizli, Sinan. "Ahlat Meydan Mezarlığı'ndaki Ejder Figürlü Mezar Taşları." Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2014.
- Divitçioğlu, Sencer. *Oğuz'dan Selçuklu'ya (Boy, Kanat ve Devlet)*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2005.
- Duran, Remzi. *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitâbeleri (İnşa ve Ta'mir)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.
- Erdal, Marcel. "The Turkish Yarkand Documents." *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 47, sy. 2 (1984): 260-301.
- Eren, Hasan. *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.
- Eski Oğuzca Sözlük, *Bahşayış Lügati*. Haz. Fikret Turan. İstanbul: Bay Yayınları, 2001.
- Gronke, Monika. "The Arabic Yarkand Documents." *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 49, sy. 3 (1986): 454-507.
- Gülensoy, Tuncer ve Paki Küçüker. *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2015.
- Gülensoy, Tuncer. "Ahlat'ta Türk Damgaları -I-." *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2, sy. 1 (1988): 91-147.
- Gülensoy, Tuncer. *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2018.
- Hasan Enverî. *Ferheng-i Nâm-ı Soheni*. Tahran: İntişârât-ı Sohen, 1394/2014.

- Huart, Clement. "Documents de l'Asie Centrale, Trois actes notariés Arabes de Yarkend." *Journal Asiatique*, sy. 4 (1914): 607-27.
- Hunkan, Ömer Soner. "Satuk Buğra Han." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 36:181-82. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- İbn Bîbî. *el-Evâmîru'l-'Alâ'iyye fî'l-umûri'l-'Alâ'iyye*. Yay. Adnan Sadık Erzi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1956.
- İbn Tağrıberdî. *en-Nücûmü'z-zâhire fî mülûki Mısır ve'l-Kâhire*. Yay. Muhammed Hüseyin Şemseddîn. C. 7. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-'İlmîyye, 1413/1992.
- İbnü'l-Adîm. *Zübdetü'l-haleb min târihi Haleb*. Yay. Halîl el-Mansûr. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-'İlmîyye, 1417/1996.
- İbnü'l-Azîmî. *Târihu'l-'Azîmî (Selçuklular Kısmı)*. Yay. ve çeviren Ali Sevim. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.
- İbnü'l-Esîr. *el-Kâmil fî't-târih*. Yay. Carl Johan Tornberg. C. 1-14. Lugduni Batavorum [Leiden]: Brill Academic Publishing, 1851-1876.
- İbnü'l-Ezrak. *Târihu'l-Fârikî (A Critical Edition of the Artukid Section in Târih Meyyâfârikîn wa Âmid)*. Yay. Ahmet Savran. Erzurum: Faculty Publication, 1987.
- İzmirlier, Yılmaz. *Anadolu Selçuklu Paraları/The Coins of Anatolian Seljuqs*. İstanbul: Mas Matbacılık, 2010.
- Kâdî Ahmed-i Nikîdî. *el-Veledü's-şefîk ve'l-hâfidü'l-halîk*. Yay. Ali Ertuğrul. C. 1-2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Eski Türk Dini*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980.
- Kanar, Mehmet. *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları, 2016.
- Kâşgarlı Mahmûd. *Dîvânü Lugâti't Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. Haz. Ahmet B. Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.
- Kayaoğlu, İsmet. "Turumtay Vakfiyesi." *Vakıflar Dergisi*, sy. 12 (1978): 91-112.
- Kesik, Muharrem. *Dânişmendîler (1085-1179), Orta Anadolu'nun Fatihleri*. İstanbul, 2017.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*. Haz. Muhammet Ali Orak ve Ali Bektaş. Konya, 2007.
- Kösedağ, Mehmet. "Selçuklu Anadolu'sunda Ad ve Ad Verme Gelenekleri (1075-1318)." Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2025.
- Lane-Poole, Stanley. *Catalogue of Oriental Coins in the British Museum: The Coins of the Turkumân Houses of Seljuq, Urtuq, Zengee*. Editör Reginald Stuart Poole. C. 3. London: Order of the Trustees, 1877.
- Lane-Poole, Stanley. *Catalogue of Oriental Coins in the British Museum: Additions to The Oriental Collection*. Editör Reginald Stuart Poole. C. 9. London: Order of the Trustees, 1889.
- Lessing, Ferdinand Diedrich. *Moğolca-Türkçe Sözlük*. Çeviren Günay Karaağaç. C. 1-2. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003.
- Löytved, Julius Harry. *Konia: Inschriften der Seldschukischen Bauten*. Berlin: Julius Springer, 1907.
- Mirzâ Mehdî Hân Esterâbâdî. *Senglâh (Ferheng-i Türkî be Fârsî ez Sedo Devâzdehom-u Hicrî)*. Yay. Rûşen Hıyâvî. Tahran: Neşr-i Merkez, 1995.
- Muhammad İmran Ashraf Usmani. *Islamic Names*. Karachi: Quranic Studies Publishers, 2008.
- Muhammed b. Ahmed en-Nesevî. *Sîret-i Celâleddîn-i Mengüberti*. Yay. Hâfız Ahmed Hamdî. Kahire: Dârü'l-Fikrî'l-'Arabî, 1953.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995.
- Mütercim Âsim Efendi. *el-Okyânûsü'l-basî' fî tercemeti'l-Kâmûsî'l-muhî't (Kâmûsü'l-muhî't Tercümesi)*. Haz. Mustafa Koç ve Eyyüp Tanrıverdi. C. 1-6. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2013.
- Nourai, Ali. *An Etymological Dictionary of Persian, English and other Indo-European Languages*. Bloomington: Toplink Publishing, 2013.
- Ögel, Bahaeddin. "Toğrı Bey'in Adı Hakkında." *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, sy. 3 (1971): 201-07.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi*. C. 1-2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.
- Önkal, Hakkı. "Anadolu Selçuklu Türbeleri." Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, 1977.
- Oral, M. Zeki. "Harput Ulu Camii Duvarındaki Vergi Kitabesi." *Türk Tarih Kurumu Bildiriler*, sy. 6 (1967): 140-45.
- Orkun, Hüseyin Namık. *Eski Türk Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.
- Özgüdenli, Osman Gazi. "Türk Ad Verme Geleneklerine Kısa Bir Bakış." İçinde *Bozkırdan Batıya Prof. Dr. Hüseyin Salman'a Armağan*, editör Güler Yarcı, s. 75-94. İstanbul: Epsilon Yayınevi Yayınları, 2017.
- Rásonyi, László, ve Imre Baski. *Onomasticon Turcicum: Turcic Personal Names*. C. 1-2. Bloomington: Indiana University Denis Sinor Institute for Inner Asian Studies, 2007.
- Rásonyi, László. "Türklükte Kadın Adları." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, sy. 11 (1963): 63-87.
- Redford, Scott. "Mamâlik and Mamâlik: Decorative and Epigraphic Programs of Anatolian Seljuk Citadels." İçinde *Cities And Citadels in Turkey: From The Iron Age To The Seljuks*, editör Scott Redford ve Nina Ergin, 305-46. Leuven; Paris; Walpole, MA: Peeters, 2013.
- Reşîdüddîn Fazlullâh-ı Hemedânî. *Câmi'u't-tevârih*. Yay. Muhammed Rûşen ve Mustafa Müsevî. C. 1-4. Tahran: Neşrî'l-Borz, 1373/1994.
- Ross, E. Denison. *Kuş İsimlerinin Doğu Türkçesi, Mançuca ve Çince Sözlüğü*. Çeviren Emine Gürsoy Naskali. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.
- Rybatzki, Volker. "Classification of Old Turkic loanwords in Mongolic." İçinde *Ötüken'den İstanbul'a Türkçenin 1290 Yılı (720-2010)*, editör Mehmet Ölmez, Erhan Aydın, Peter Zieme ve Mustafa S. Kaçalin, 185-202. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2011.
- Rybatzki, Volker. *Die Personennamen und Titel der mittelmongolischen Dokumente: Eine lexikalische Untersuchung*. Helsinki: The Institute for Asian and African Studies, 2006.
- Salman, Hüseyin. "Karluk Devleti'nin Kuruluş Tarihi Meselesi." *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 1, sy. 1 (2014): 1-7.
- Schimmel, Annemarie. *Islamic Names*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1989.
- Şeşen, Ramazan. *Sâlahaddîn Eyyûbî ve Devlet*. İstanbul: Çağ Yayınları, 1987.

- Sevim, Ali. "Dilmaçoğulları." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 9:301-02. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Sevim, Ali. "Kılıçarslan III." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 25:403. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022.
- Sibt İbnü'l-Cevzî. *Mir'âtü'z-zamân fî târîhi'l-a'yân*. Yay. ve thk. Muhammed Berekat. C. 1-23. Dimaşk/Şam: Dârü'r-Risâletü'l-'Alemiyye, 1434/2013.
- Sümer, Faruk. "Ahlatşahlar." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 2:24-28. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.
- Sümer, Faruk. *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990.
- Sümer, Faruk. *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları*. C. 1-2. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1999.
- Tekin, Şinasi. "Bilinen En Eski İslami Türkçe Metinler: Uygur Harfleriyle Yazılmış Karahanlılar Devrine Ait Tarla Satış Senetleri." *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, sy. 4 (1975): 157-86.
- Temir, Ahmet. *Kırşehir Emiri Caca oğlu Nur el-Din'in 1272 Tarihli Arapça-Moğolca Vakfiyesi*. Ankara: 1989.
- Togan, A. Zeki Velîdî. *Oğuz Destanı (Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili)*. İstanbul: Enderun Yayınları, 1982.
- Toparlı, Recep, Hanifi Vural ve Recep Karaatlı. *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.
- Turan, Osman. "Kılıç Arslan III." *İslâm Ansiklopedisi* 6:703. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1977.
- Turan, Osman. "Selçuklu Devri Vakfiyeleri II, Mübârizeddin Er-Tokuş ve Vakfiyesi." *Belleten* 11, sy. 43 (1947): 415-29.
- Turan, Osman. "Selçuklu Devri Vakfiyeleri III, Celâleddin Karatay, Vakıfları ve Vakfiyeleri." *Belleten* 12, sy. 45 (1948): 17-171.
- Turan, Osman. "Selçuklu Devrine Aid Köy Satışı Hakkında Bir Vesika." *Vakıflar Dergisi*, sy. 10 (1975): 127-31.
- Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Neşriyat Yayınları, 2017.
- Ülkütaşır, M. Şakir. "Sinop'ta Selçukîler Zamanına Ait Tarihi Eserler." *Türk Tarih, Arkeologiya ve Etnografya Dergisi*, sy. 5 (1949): 112-51.
- Varlık, Mustafa Çetin. "Germiyanogulları." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 14:33-35. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Wilkens, Jens. *Handwörterbuch des Altuigurischen (Altuigurisch-Deutsch-Türkisch), Eski Uygurcanın El Sözlüğü (Eski Uygurca-Almanca-Türkçe)*. Göttingen: Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, 2021.
- Yûnînî. *Zeylû Mir'âti'z-zamân*. Yay. Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmâniyye. C. 1-4. Haydarâbâd: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmâniyye Yayınları, 1374-1380/1954-1960.
- Yusuf Has Hâcib. *Kutadgu Bilig*. Yay. ve çeviren Reşid Rahmeti Arat. İstanbul: Kabalcı Yayınevi Yayınları, 2008.
- Zehebî. *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-(tabakâtü'l-) meşâhîr ve'l-a'lâm*. Yay. Ömer Abdüsselâm Tedmürî. C. 1-53. Beyrut: Dârü'l-Kitâbü'l-'Arabî, 1407-1424/1987-2004.